

АНАТОЛЬ БЕДРІЙ

УКРАЇНЬСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА ІНФОРМАЦІЙНА СЛУЖБА
НЬЮ-ЙОРК — ЛОНДОН — МЮНХЕН — ТОРОНТО

1983

Д-р Анатоль Бедрій

ОУН І УПА

УКРАЇНСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА ІНФОРМАЦІЙНА СЛУЖБА
НЮ-ЙОРК — ЛОНДОН — МЮНХЕН — ТОРОНТО

1983

Всі права застережені за Автором

Copyright 1983 by Anatole Bedriy

OUN and UPA

ЛІТЕРАТУРНО-МОВНИЙ РЕДАКТОР ЛЕОНІД ПОЛТАВА

Ukrainian Central Information Service
NEW YORK — LONDON — MUNICH — TORONTO
1983

Typesetting and Printing by META Publishing Co.,
54101, Linden Hill Station, New York 11354. Tel.: (212)445-2836

Замість вступу

У 1982 р. проминуло 40 років від створення Української Повстанської Армії. Але досі не було ґрунтовно висвітлене відношення між Організацією Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери і Українською Повстанською Армією. Проте, щодо розуміння природи, суті й історії УПА є необхідним правильне висвітлення цього відношення. А це відношення було таке тісне, органічне й нерозривне, що цілковито заслуженим є твердження, що без ОУН не було б взагалі тієї УПА, яку очолював ген. Роман Шухевич — Тарас Чупринка.

Від 1940-их років почали ширитися дві фальшиві версії про УПА. Одна, мовляв, УПА хоч і заініційована ОУН, але від половини 1943 р. вона «відірвалася» чи пак «усамостійнилася» від ОУН, а від постановня УГВР в 1944 р. УПА була виключно підпорядкована саме УГВРаді. Цю версію пустила в обіг група, яку популярно називають «двійкарями». В літературі цієї групи роля ОУН у відношенні до УПА від другої половини 1943 р. зведена до підрядного значення.

Другу фальшиву версію поширюють особи різного політичного визначення, які нічого спільного не мали з ОУН, але які добачують різні користі для себе чи своїх груп у представленні УПА в «позитивному» насвітленні. Це головно або мельниківці, або т.зв. «бульбівці». Мельниківці пропагують тезу, що УПА

була «понадпартійною» армією від самого початку в тому сенсі, що в ній були рівнорядно заступлені різні середовища, а ОУН пробувала нібито «узурпувати» УПА для себе. «Бульбівці» знову ж, як і різні інші анти-ОУНівці, інтерпретують УПА, як всенародню «безпартійну» армію, створену Боровцем-Бульбою, відношення до якої ОУН добачують лише в негативному аспекті, тобто нібито в намаганні ОУН підпорядкувати УПА собі, у висліді чого неначе знищено в УПА «справжню демократичність» та обернено УПА в «партійну армію», від якої відсахнулися всі «справжні патріоти».

В наступному викладі постараємося висвітлити справжнє відношення ОУН до УПА, і тому в цій праці приділюємо менше уваги самим бойовим діям УПА.

I

Організація Українських Націоналістів виразно ставила від початку свого існування принцип, що для визволення України з-під ярма різних окупантів необхідно буде українська військова сила. Один із найвизначніших членів ОУН, Степан Бандера, так визначив основні елементи ОУН:

«Український націоналістичний, революційно-визвольний рух, зформований Організацією Українських Націоналістів, зродився і виріс органічним порядком з двох основних елементів: націоналістичної ідеології і з революційної дії, безкомпромісової збройної боротьби за державну самостійність з боку Української Військової Організації»¹.

Полк. Євген Коновалець, голова Проводу ОУН, 1929-1938

У постановах основоючого Конгресу ОУН з 1929 року є наступні ствердження: «У.2. Повне усунення всіх займанців з українських земель, що наступить у бігу національної революції та відкриє можливості розвитку Української Нації в межах власної держави, забезпечить тільки система власних мілітарних зброєнь та доцільна союзницька політика». В іншому місці читаємо: «У.2. В обставинах ворожих займанщин підготовку українських мас до збройної боротьби, а зокрема підготовку організаторів і вишкolenих провідників, перебере окремих військовий осередок». А далі: «У.3. Лише військова сила, що спиратиметься на озброєний народ, готовий уперто та завзято боротися за свої права, зможе звільнити Україну від займанців та вможливить упорядкування Української Держави»². В

тих постановвах виразно окреслена концепція майбутньої УПА.

Майже символічне, принципове значення має один із найперших актів голови Проводу ОУН, полк. Євгена Коновальця, після її заснування, а саме скликання конференції високих старшин, що відбулася весною 1929 р. В цій таємній конференції у Празі взяли участь 4 генерали і 3 полковники.⁴ Вирішено розплянувати масовий військовий вишкіл членів ОУН і видавати журнал «Військовий вісник»³.

У 30-х роках ОУН під проводом полк. Є. Коновальця проробила досить велику підготовку для реалізації вищевказаних постанов. У Проводі Українських Націоналістів і в Красвих Екзекутивах були військові та бойові референти. ОУН причинилася до поширення військового духа серед українського населення.

Проти мілітаризуючої політики ОУН виступали всі тодішні українські партії та, очевидно, окупанти України. Революційна військова політика ОУН та бойові дії проти ворогів дуже багато причинилися до піднесення в народі національної свідомости та гордості, вказуючи на необхідність орієнтації на власні сили, як основну запоруку визволення⁴. Період 30-х років треба вважати періодом формування і кристалізування концепції національно-визвольної революції, в якій переважне місце має зайняти повстанська всенародня армія⁵.

Цей процес не проходив без спротиву, бо деяка частина провідних членів ОУН на еміграції в 30-х роках вважала єдиною реальним таке становище, коли була б

Сот. Юліан Головінський, красвий провідник ОУН на ЗУЗ, 1930

нагода створити революційну армію, але на базі, на якій творяться регулярні армії. Таке становище вимагало шукати за чужими державами, які дали б згоду на творення на їх території такої української революційно-визвольної армії. Головними речниками такої військової політики були ген. Микола Капустянський, військовий референт ПУН, і його помічники — ген. В. Курманович і полк. Р. Сушко⁶.

Концепцію творення визвольної армії власними засобами заступали головно краєвий провідник сот. Головінський, підполковник Михайло Колодзінський — військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ, та референт босвих акцій в КЕ ЗУЗ Роман Шухевич. Цю концепцію заступали також Степан Бандера, Іван Габрусевич, Зенон Коссак, Дмитро Грицай, Ярослав Стецько,

Підполк. Михайло Колодзінський, військовий референт КЕ ОУН на ЗУЗ, 1930-32, шеф штабу Карпатської Січі, 1939

Олександр Гасин, Микола Кос, Василь Сидор. Краєва Екзекутива ПЗУЗ, встановлена полковником Є. Коновальцем в 1935 році, приєдналася до прихильників революційного творення збройних сил.

Крім згаданих, в КЕ ПЗУЗ були такі визначні революціонери: Ростислав Волошин, Ярослав Старух, Яків Бусел, Степан Пшеничний, А. Закоштуй. І саме на Північно-Західніх Українських Землях створено 1937 року з ініціативи військового референта Краєвої Екзекутиви Василя Сидора перші відділи націоналістичної революційної армії⁷.

Після перших спроб прийшли чергові в 1939 році, коли КЕ ПЗУЗ, очолена тоді Іваном Скопюком і А. Закоштуем, дала доручення творити в околицях

Чотар Зенон Коссак, бойовий референт в КЕ ОУН на ЗУЗ, 1929, автор «44 правил життя українського націоналіста», організаційний референт в КЕ ОУН на ЗУЗ, 1930-33, помічник шефа штабу Карпатської Січі, 1939

Янова на Берестейщині повстанський курінь п.н. Поліське Лозове Козацтво. Цей курінь досягнув перед вибухом німецько-польської війни біля 500 людей. Курінь був під керівництвом членів ОУН Вовківчика і Грози⁸.

До явного зудару прихильників обидвох концепцій визвольної стратегії всередині провідного активу ОУН дійшло після трагічної загибелі полк. Євгена Коновальця, у зв'язку з постановом української держави на Закарпатті 1938-1939 років⁹. Керівні особи в ПУН покликали на пост т.зв. вождя ОУН полковника Андрія Мельника, який опреділився по стороні орієнтації на чужі потуги (конкретно — на Німеччину), як базу творення української армії. Друга група провідних

Іван Габрусевич, красвий провідник ОУН на ЗУЗ, редактор «Бюлетеня КЕ ОУН на ЗУЗ», 1929-30, референт Юнацтва в КЕ ОУН на ЗУЗ, 1930, красвий провідник ОУН на ЗУЗ, 1931-32, член ПУН, 1933-39, член Революційного Проводу ОУН, 1940-41, член Проводу ОУН, 1941

військовиків ОУН (М.Колодзінський, З.Коссак, Р.Шухевич, О.Гасин) стали на становищі творення українських збройних відділів в Карпатській Україні власними силами, незалежно від постави Німеччини. ПУН видав заборону перекидати військовиків ОУН із ЗУЗ на Закарпаття, бо такі заходи нерадо бачила б Німеччина, яка обіцяла передати Закарпаття Мадярщині. Але націоналісти-революціонери не зважали на цей наказ ПУН і переходили масово на Закарпаття, щоб там включатися у розбудову власної армії — Карпатської Січі. Спільно з тисячами місцевих патріотів ці революціонери боронили молоду державу перед наступом мадярських агресорів.

Володимир Тимчій-Лопатинський, красвий провідник ОУН на ЗУЗ, 1939-40

«Карпатська Україна вчинила перший спротив в Європі, щоб збройною рукою зупинити „нове порядкування“ Європи Німеччиною, це був перший стріл у „нову Європу“ Гітлера!». Такими словами схарактеризував Ярослав Стецько історичне значення виступу націоналістів-революціонерів на Закарпатті в протиріччя до політики ПУН ¹⁰.

ПУН не допоміг скривавленому Закарпаттю ні одним старшиною зі своєї багаточисельної військової референтури.

Закарпатська політика ПУН штовхнула його діячів в обійми німецької імперської політики щодо України ¹¹, а зате збройна боротьба закарпатців надзвичайно сильно революціонізувала до боротьби кадри ОУН на ЗУЗ і ПЗУЗ. Зокрема краєвий провідник Мирослав Тураш-Грабовський і його військовий референт пор. Дмитро Грицай намагалися якнайбільше радикалізувати визвольну боротьбу. Їм у цьому багато допомагав пор. Роман Шухевич ¹².

Впродовж 1939 року дійшло на ЗУЗ більше до збройних ударів між ОУНівцями і польськими окупаційними органами, ніж за ціле минуле десятиріччя. Обидві сторони мали по кілька десятків убитих, а польські тюрми і концтабір в Березі Каргузькій були переповнені українськими націоналістами.

II

Першого вересня 1939 р. вибухнула німецько-польська війна. На українських землях під Польщею зразу творилися повстанські відділи для боротьби з окупантом, з яких деякі досягали розмірів куреня¹³. «Револьюційно-партизанську акцію підготувала і керувала нею Крайова Екзекутива ОУН на ЗУЗ, зокрема крайовий провідник Володимир Тимчій-Лопатинський і військовий референт Володимир Гринів-Кремінський»¹⁴. Тимчій прийшов на зміну Тураша, який загинув при переході німецько-польського кордону в червні 1939 р.

Закарпатські події причинилися в поважній мірі до рішення групи провідних революціонерів ОУН зформувати в лютому 1940 р. новий провід на місце ПУН, що його назвали «Револьюційним Проводом ОУН» під керівництвом Степана Бандери. «А це тому, що фактично в ОУН до 1940 р. існували два різні, протиставні ідеологічні й політичні потенціали, напрямки, дві протиставні концепції...», — як стверджує Степан Бандера¹⁵.

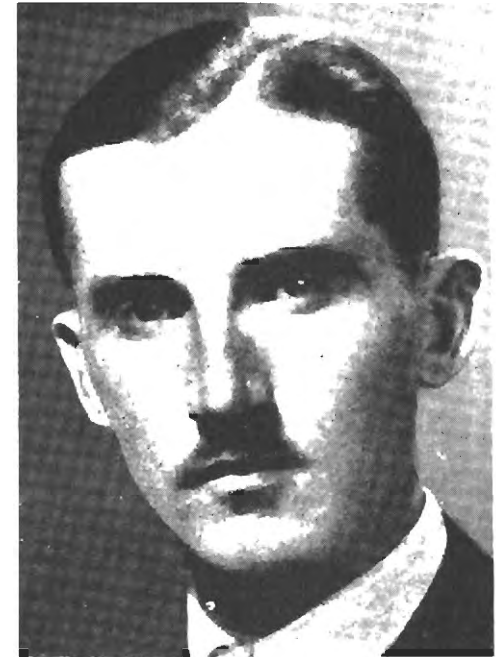
Степан Бандера, красвий провідник ОУН на ЗУЗ, 1933-34, голова РП ОУН, 1940-41, голова Проводу ОУН, 1941, голова Бюра Проводу ОУН, 1945-50, голова Проводу ОУН і ЗЧ ОУН, 1950-59

Іван Климів-Легенда, красвий провідник
ОУН на ЗУЗ, 1941-42

Коли розлетілася польська імперська держава, то з польських тюрем і концтабору в Березі Картузькій вийшли на волю тисячі українських революціонерів. Майже всі вони опреділилися по боці творення власної, української, незалежної збройної сили. Йшли гарячкові заходи мілітаризувати ОУН під новим окупантом — російськими імперіялістами ¹⁶. Коли Тимчій і Гринів загинули в лютому 1940 р., то їх настанову продовжували чергові два славні крайові провідники — Дмитро Мирон-Орлик і Іван Климів-Легенда.

Від лютого 1940 р. військовим референтом в Революційнім Проводі ОУН був пор. Роман Шухевич.

Дмитро Мирон-Орлик, красвий провідник
ОУН на ЗУЗ, 1940, красвий провідник ОУН
на ОСУЗ, 1941-42, член Проводу ОУН

Ця референтура розгорнула на Західніх околицях Українських Земель (ЗоУЗ) інтенсивну підготовку військових кадрів ¹⁷.

Взагалі, 1940-й рік знаменний в історії ОУН сильною революціонізацією кадрів, як підсумок досвіду, пережиття, боротьби й жертв цілого попереднього десятиліття й сильного переконання в провіді, що грядуть для українського народу епохальні події. Ця войовничо-революційна атмосфера віддзеркалена в Маніфесті ОУН, виданому в грудні 1940 р. Там читаємо: «Тільки через повний розвал московської

Михайло Черешньовський. Командир УПА ген. Тарас Чупринка (Роман Шухевич).

імперії і шляхом Української Національної Революції та збройних повстань усіх поневолених народів здобудемо Українську Державу та визволимо поневолені Москвою народи»¹⁸.

В квітні 1941 р. ОУН відбула свій II Великий Збір, на якому прийнято постанову, що ОУН буде «спиратися на власні сили українського народу, відкинувши в принципі орієнтацію на чужі сили...». У «Військових постановах» читаємо:

«1. Для здійснення своїх цілей ОУН організує й вишколює власну військову силу. 2. Завдання військової сили ОУН є: а) зорганізувати й перевести збройну боротьбу ОУН за перемогу Української Національної Революції й здобуття Української Держави; б) бути ядром Української Армії в Українській Державі... 4. Завдання Військового Штабу й військових осередків ОУН в часі зриву є зорганізувати збройну силу Революції та керувати військовими акціями на землях. 5. У збройному зриві ОУН організує й веде до боротьби всіх українців без огляду на їх політичні переконання...»

І далі:

«8. Ввесь порив великих ідей українського націоналізму та вся сила динаміки Української Революції знайде своє втілення в українській революційній армії, яка постане в боротьбі цілого озброєного народу, дасть йому силу й перемогу та понесе ідеї Української Революції — свободи народам, — поза межі Рідної Землі»¹⁹.

Люди, котрі приймали ці постанови, були тими самими людьми, які згодом формували УПА і вели її до боротьби проти загарбників.

У висліді II ВЗ ОУН швидким темпом розгорталася військова підготовка кадрів ОУН до боротьби за УССД. Провід ОУН, обраний на 2-му ВЗ на місце тимчасового РП ОУН, зорганізував на ЗоУЗ Крайовий Військовий Штаб (КВШ), очолений сотником Дмитром Грицаєм, в склад якого ввійшли м.і. пор. Р.Шухевич, пор. О.Гасин та інші старшини. Через зв'язки до командування німецької армії вдалося вишколити і зформувати більший відділ націоналістичного війська під назвою: Дружини Українських Націоналістів (ДУН), що досягав кількості 800 осіб. Всі старшини і вояки ДУН були підпорядковані ОУН та склали присягу на боротьбу за УССД. Дружини Українських Націоналістів були під командою майора Євгена Побігушого і тоді вже сотника Романа Шухевича.

III

Після вибуху німецько-російської війни 22 червня 1941 р. ОУН негайно активізувала свої військові формації, щоб власними силами повести боротьбу за УССД²⁰. Крайовий Провід на ЗУЗ під російською окупацією, до якого тоді входили визначні революціонери Іван Климів, Дмитро Маївський, Тарас Онишкевич, Роман Кравчук, Ананій Закоштуї та інші, змобілізував біля 10,000 готових до бою озброєних військовиків-націоналістів²¹. Ці відділи вступили в бої з втікаючими російськими окупаційними військами²²

Проголошення відновлення Української Держави Актом 30 червня 1941 р. у Львові було поєднане з

Полк. Олекса Гасин-Лицар, державний секретар в Міністерстві військових справ УДП, 1941, член ГВШ ОУН, 1943-45, член проводу ОУН, 1941-49, шеф Головного Штабу УПА, 1945-49

прибуттям куреня ДУН та підпільних збройних відділів. Ці відділи ОУН навіть визволили були від російських окупантів кілька міст та містечок. Тому, що німецький фронт пересунувся блискавичним темпом через західні й північно-західні землі України, то

збройні відділи ОУН не мали часу оформитися у більші з'єднання.

Тоді провід ОУН вирішив зформувати з цих відділів «Українську Народню Міліцію», як орган влади в українській державі. Вони проіснували до вересня 1941 р., коли німецькі окупанти заходилися переформувати їх в «Українську Допомогову Поліцію», підпорядковану окупаційній німецькій владі²³. Відповідальним за організування Української Народньої Міліції був член проводу ОУН Іван Равлик²⁴. Ці українські державні відділи міліції вкрили вкоротці густою мережею ЗУЗ, ПЗУЗ і частину ОСУЗ (Осередньо-Східні Українські Землі) та Буковину²⁵.

5 липня 1941 р. проголошено склад Українського Державного Правління (УДП) під головуванням Ярослава Стецька, заступника голови проводу ОУН. Позицію міністра військових справ в УДП прийняв ген. Всеволод Петрів, а державними секретарями стали сот. Роман Шухевич і пор. Олекса Гасин. Міністерство видало доручення негайно приступити до творення військових шкіл: старшинської біля Мостів Великих під командою сот. Дмитра Грицяя, підстаршинської в Поморянах під командою пор. В.Івахова-Роса, підстаршинської в Рівному під командою полк. Л.Ступницького²⁶ і підстаршинської біля Радехова під командою пор. Осипа Карачевського. Військову школу організовано на наказ ОУН і в Луцьку під керівництвом пор. Вірлика, що оформилася у військовий курінь. Коли німецькі окупанти знищили українську державу, то цей курінь змінив назву на «Господарчий курінь», який перетривав аж до весни 1943 р. і тоді перейшов до УПА²⁷.

Ярослав Стецько, голова Українського Державного Правління, 1941, перший заступник голови Проводу ОУН, 1941, член Бюро Проводу ОУН, 1945-50, голова Проводу ОУН від 1964

Рівночасно ОУН перевела існуючий досі на ЗоУЗ КВШ на Західні Українські Землі, що далі залишався під командою сот. Д.Грицяя. Також вневдовзі був організований у Рівному стрілецький резервовий полк «Холодний Яр» під командою полк. Л.Ступницького, що складався в своїй більшості з членів і симпатиків ОУН, і цей полк перейшов до УПА навесні 1943 р. Як бачимо, влітку 1941 р. ОУН провадила широку діяльність на відтинку підготовки власних військових кадрів.

Як знаємо, німці поставилися вороже до відновлення української держави. Тому в серпні 1941 р. сотник Р.Шухевич вислав до команди німецьких військ заяву, що з огляду на ворожу поставу німців до української держави ДУН перестають трактувати їх як союзників і не можуть більше з ними співпрацювати ²⁸. Німці негайно роззброїли ДУН і вислали в заплілля. Члени ДУН, однак, погодилися переформуватися у спеціальний батальйон для поборювання комуністської диверсійної партизанки на Білорусі. Там вони перебули до грудня 1942 р., де придбали цінний досвід у боротьбі з російською протиукраїнською партизанкою ²⁹. Від вересня німці змушували станиці Української Народньої Міліції переходити у станиці порядкової поліції ³⁰.

У вересні 1941 р. відбулася підпільна Перша Конференція ОУН, на якій, між іншим, визначено, що гітлерівська Німеччина є таким самим ворогом України, як сталінська Росія. Видано доручення приготуватися до збройної боротьби проти німецьких окупантів ³¹. Всією воєнною підготовкою далі керував

КВШ ОУН, очолений сотником Дмитром Грицаєм, військовим референтом в Проводі ОУН. Незабаром відновлено або організовано сітку військових референтів при краєвих, окружних, районних і повітових проводах ОУН. Ця сітка охоплювала більшу частину українських етнографічних земель на захід від Дніпра та окремі частини східної і південно-східної України. Всі члени ОУН були зобов'язані перейти військові вишколи. Найбільшою вишкільною базою для членів ОУН була Школа ОУН Військових Кадрів «Тигри», що діяла в Долинському повіті Станіславівської області, що її перейшли тисячі членів і симпатиків ОУН.

Під кінець 1941 р. Провід ОУН призначив провідником ОУН на ПЗУЗ енергійного Дмитра Клячківського (відомого під псевдами Охрим і Клим Савур). Він взявся за формування збройного підпілля. Військовим референтом в Краєвм Проводі ПЗУЗ став Сергій Качинський.

Весною 1942 р. німецькі окупанти призналися, що їм не вдалося знищити українського націоналістичного руху, а навпаки — цей рух постійно зростає у силі. Гітлерівський міністер пропаганди Геббельс записав у своїм щоденнику під датою 6 березня 1942 р. наступне: «Повстанська загроза збільшується з дня на день. Повстанці опановують цілі області, вживаючи терор. Національні рухи сильніші, ніж ми передбачали. Це відноситься до балтійських країн і України» ³².

У квітні 1942 р. відбулася Друга Конференція ОУН, на якій виразно визначено необхідність основувати всю далішню діяльність ОУН «на творенні і розбудові власних революційно-політичних і військових сил».

Майор Дмитро Грицай-Перебийніс (генерал УПА, 1945)
військовий референт в Проводі ОУН, 1941-45, шеф ГВШ
ОУН, 1943, шеф ГВШ УПА,
1944-45

Конференція прийняла концепцію двофронтової війни: «Московсько-большевицькій міжнародній концепції — інтернаціоналу й німецькій концепції т.зв. «Нової Європи» ми протиставляємо міжнародню концепцію справедливої національно-політично-господарської перебудови Європи на засаді вільних національних держав під гаслом — «Свобода народам і людині»³³.

Вищевказана концепція ОУН стала політичною основою, на якій згодом постала УПА. Вона була притаманною політичною ідеєю УПА, що категорично відкинула будь-яку коляборацію з німецькими і московськими імперіялістами. Ця концепція перешкодила ширенню коляборації з т.зв. меншим злом, тобто з гітлерівськими расистами на базі т.зв. антикомунізму.

Ярослав Стецько скоментував концепцію ОУН такими словами: «УПА заперечувала тотально обі

ворожі сили в Україні і не пристосувала себе за ніяких умов до жодної з них, її «співіснування» з Німеччиною і Росією було на полі бою, де грали скоростріли і падали наші і окупантські вояки»³⁴. Завдяки концепції двофронтової війни народні маси пішли за ОУН, що стала справжнім авангардом народного руху, а всі інші групи зникли.

У наслідок II Конференції ОУН відбулись дві події: весною 1942 р. сот. Р.Шухевич вислав двох старшин — пор. Василя Сидора і пор. Юліяна Ковальського в розвідку по північних областях України з наміром піднайдення найкращих місць для встановлення військових баз ОУН. Ці старшини ствердили, що Чернігівщину, як також східні райони Житомирщини уже опанували чекістські банди. Найкращі можливості були на Берестейщині, Рівенщині й Ковельщині. Другим кроком було рішення Проводу ОУН творити на ПЗУЗ густу сітку Самооборонних Кущових Відділів (СКВ) в силі від роя до чоти на село для охорони населення від нападів німецьких, російських і польських грабунково-терористичних банд³⁵. Треба припускати, що весною 1942 р. зроблено в Проводі ОУН теж рішення, щоб Військову Референтуру в Краєвім Проводі ПЗУЗ поширити в КВШ при КП ОУН.

Такий висновок можна зробити на тій підставі, що вже влітку 1942 р. була перенесена із ЗУЗ на ПЗУЗ група старшин ОУН, між якими були пор. Івахів-Рос і пор. Василь Сидор.

Від літа 1942 р. Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери перейшла на ПЗУЗ від пасивного спротиву до збройної

оборони. З рук українських революціонерів почали гинути окупанти ³⁶. Від місяця серпня не минало вже й тижня, щоб Самооборонні Кушові Відділи не ліквідували жандармів, ляндрівтів, німецьких поліцаїв.

IV

У місяці вересні 1942 р. Провід ОУН розглянув повідомлення Крайового Проводу ПЗУЗ, на основі якого ствердив, що там, крім СКВ, потрібно встановити постійні мобільні збройні відділи, розмірами сотень, для негайної допомоги місцевим сільським самооборонним відділам та для переходу від дефензивної тактики до дефензивно-офензивної. І саме в цьому рішенні є, як стверджує Степан Бандера, «зародження УПА з ініціативи ОУН, як загально-національної революційної армії...» ³⁷.

На підставі повищого рішення Проводу ОУН військовий референт КП ПЗУЗ, Сергій Качинський-Остап (син православного священика), zorganizував у жовтні 1942 р. із поліських революціонерів першу військову сотню ОУН, що діяла в Дивинському повіті на Берестейщині. У слід за нею твориться в листопаді в сусідній Луччині повстанська сотня ОУН під командою пор. Івана-Перегіяняка-Довбешки-Коробки. В околицях Колки-Степань формується третя сотня під командою хор. Яреми, а в місяці грудні організуються дальші сотні — командира Дороша в Пустомитських лісах і командира Крука на Крем'яничині ³⁸. Всі п'ять сотень і безліч СКВ підлягають Крайовому Військовому Референтові ОУН ПЗУЗ — пор. Василю

Івахову-Росові, дотеперішньому командантові підстаршинської школи ОУН в Поморянах, який прийшов на місце Качинського. Івахів мав до помочі КВШ ПЗУЗ. На тій підставі Осип Дяків (Горновий, А.Осипенко) називає В.Івахова «першим Шефом Штабу УПА» ³⁹. В грудні 1942 р. Провід ОУН доручив КП ПЗУЗ переорганізувати всі сотні ОУН в сотні під назвою «Українська Повстанська Армія» ⁴⁰.

Коли в грудні 1942 р. німці зліквідували (розпустили) ненадійний для них батальйон протипартизанської боротьби, що був під командою майора Побігушого й сот. Шухевича, то останній включився в працю Проводу ОУН. Він взяв функцію військового референта на місце майора Д.Грицяя, якого саме арештували й ув'язнили німці. Р.Шухевич запізнався зі станом визвольної війни і зробив висновок, що прийшов час перейти цілій ОУН до чергової фази визвольної боротьби — офензивно-дефензивної, тобто ініціювання власних наступальних акцій проти ворогів. По лінії мислення Шухевича пішли напрямні до крайових проводів. І вже вкортці був перший наслідок: 7 лютого 1943 р. сотня ком. Івана Перегіяняка здобула місто Володимирець, знищивши або взявши в полон місцевий окупаційний відділ. Рівночасно сотні ОУН повели наступ на відділи большевицько-російських партизанів. Розпочалася справжня двофронтна війна ОУН.

21 лютого 1943 р. відбулася III Конференція ОУН, яка наголосила безкомпромісову війну не лише з комуно-російським імперіялізмом, але й з расистсько-німецьким. Вирішено: «Проведення й здійснення революційно-визвольних плянів і цілей нашої боротьби

за УССД... ставлять перед нами завдання поширювати й скріплювати та творити нові окремі осередки організованої сили народу»⁴¹. В цій заяві додачуємо схильність Проводу ОУН до творення під назвою «УПА» нової формації побіч ОУН. Головним командиром цієї нової формації Провід ОУН призначив провідника ОУН на ПЗУЗ — Дмитра Клячківського — Клима Савура — Охрима. Шефом штабу УПА призначено сот. Василя Сидора-Вишитого-Шелеста, який мав до помочі Крайовий Військовий Штаб ОУН, організований його попередником, поручником Василем Іваховим.

Місяць квітень 1943 року можна вважати початком напливу до Української Повстанської Армії людей, які не були членами ОУН.

Для противаги до швидко зростаючого націоналістичного руху ОУН і УПА, німці звільнили в квітні з тюрем колишніх членів ДУН, думаючи, що всі вони приєднаються на їх бік та включаться до «Дивізії Галичина». Але виявилось, що ДУН виконали наложене на них Організацією Українських Націоналістів завдання: «Старшини, підстаршини, стрільці ДУН у величезній більшості стали інструкторами, старшинами і командирами УПА, передали свій досвід партизанської війни, своє набуте військовоє знання, свої сили і життя Українській Повстанській Армії»⁴².

В травні 1943 р. Провід ОУН відбув важливе засідання, на якому в.о. провідника Микола Лебедь уступив і на його місце вибрано одногосно сот. Романа Шухевича. Після цього Шухевич негайно розширив існуючий при Проводі ОУН Крайовий Військовий Штаб до розмірів Головного Військового

Штабу (ГВШ) ОУН. Командування цим ГВШ перебрав сам Роман Шухевич, тепер вже зі ступенем майора⁴³. ГВШ ОУН складався з 12 членів ОУН і 2 нечленів ОУН⁴⁴. У наслідку різних змін, які виникли весною 1943 р., постала така структура: Провід ОУН зі своїм ГВШ, якому підлягали Краєві Проводи, але Крайовому Проводові ПСУЗ підлягала УПА і КВШ. Всі інші Краєві Проводи мали далі лише військових референтів.

Після проведення зазначених змін, майор Роман Шухевич почав реалізувати вищу від суто підпільної стадію визвольної боротьби. Цією новою стадією був перехід до розширеної повстанської боротьби, спільно і побіч підпільної боротьби. Згодом стадія повстанської боротьби повинна була ще більше розширитися до розмірів всенародньої збройної визвольної боротьби. Поза браком документації, є всі дани припускати, що майор Роман Шухевич послідовно розгортав теорію «перманентної революції», яку він застосовував ще від початку 30-их років. Згідно з теорією розгортання національно-визвольної революції, окремі етапи її виглядали б так: в етапі збройного підпілля беруть участь проти ворогів сотні озброєних підпільників. (УВО — це неначе передстадія ОУН, коли до збройної боротьби вживалося лише кілька десятків босвиків). В етапі повстанської боротьби беруть участь тисячі революціонерів, які поширюють вогонь революції на десятки тисяч повстанців. Нарешті повинен наступити останній етап — повстання мільйонних мас озброєного народу у створеній боротьбою повстанської армії «революційній атмосфері».

Зорганізований майором Шухевичем ГВШ ОУН різнився від попереднього КВШ ОУН тим, що КВШ

діяв як одна з багатьох референтур Проводу ОУН. Зате ГВШ ОУН був творений на такій основі, на якій формуються найвищі державні військової штаби, тобто він включав теж такі відділи, які в ОУН є окремими референтурами, як, наприклад, відділ пропаганди, відділ розвідки, відділ організаційно-мобілізаційний, політично-виховний тощо. Отже, весною 1943 року Роман Шухевич розпочав переставляти ОУН із суто підпільної організації на підпільно-повстанську. Цю нову стадію визвольної боротьби здійснювали в основному шестеро осіб: майор Роман Шухевич (голова Бюро Проводу ОУН), Володимир Маївський (член Бюро Проводу ОУН), майор Дмитро Грицай (шеф ГВШ ОУН), Ростислав Волошин (член Бюро Проводу ОУН), Йосиф Позичанюк (референт пропаганди в Проводі ОУН, політичний стратег протиросійської боротьби) і Дмитро Клячківський (Командир УПА, Краєвий Провідник ПЗУЗ).

Черговим кроком Проводу ОУН було рішення, видане Краєвому Проводові ОСУЗ, зформувані «УПА-Південь» під команду майора Омеляна Грабця-Батька (окружного провідника на ОСУЗ). Зате Краєвий Провід ПУЗ (Південно-Українські Землі) дістав доручення творити збройні групи ОУН розміром роїв, що подекуди розвинулися згодом до розмірів повстанських чот ⁴⁵.

В степовій Україні було недоцільно творити більші повстанські відділи розміром сотень чи куренів. Є дані про те, що збройні рої ОУН були зформовані навіть в Донецьким Басейні заходами енергійного обласного провідника Михайла Кривошапки, як також на Полтавщині та Харківщині.

Щодо ЗУЗ, то Провід ОУН доручив Краєвому Проводові зорганізувати підпільні військові табори-бази для масового вишколу членів і симпатиків ОУН. Весною 1943 р. постали 4 такі табори: в Самбірщині, в Долинщині, в Чорному Лісі та в околицях Космача. Військовим референтом КП ЗУЗ став тоді сот. Василь Сидор-Шелест, дотеперішній шеф КВШ на ПЗУЗ. Під осінь 1943 р. зорганізовано дальших 5 таких військових таборів ⁴⁶.

Коли в липні 1943 р. почали з'являтися в Кам'янець-Подільській і Тернопільській областях відділи большевицьких партизанів ген. С.Ковпака, то Провід ОУН доручив всім своїм клітинам на ЗУЗ і в Кам'янець - Подільській області приступити негайно до творення відділів Української Народньої Самооборони (УНС) на взір СКВ на ПЗУЗ, розмірами від роя до чоти на кожне село. Ці відділи УНС вступали в бої з ковпаківцями.

У

У серпні 1943 р. відбувся III Надзвичайний Великий Збір ОУН, у висліді Провід, очолений Романом Шухевичем, виніс рішення переформувати Краєвий Провід ЗУЗ на два: КП Карпатського Краю (Станіславівська і Дрогобицька, а згодом і Чернівецька області) та КП Львівського Краю (Львівська і Тернопільська області). Керівником УНС Карпатського Краю став сот. Олекса Гасин, а керівником УНС Львівського Краю — сот. Василь Сидор.

Також у серпні 1943 р. Провід видав дуже важливий наказ для КП ПЗУЗ переформувати свій КВШ на Військовий Штаб Головного Командування УПА

(зустрічається теж назва: «Головний Військовий Штаб УПА»). Командиром УПА залишався далі полк. Дмитро Клячківський, тобто Краєвий провідник ОУН на ПЗУЗ, але шефом ВШ ГК УПА став не член ОУН, колишній полковник Армії УНР, Леонід Ступницький, на місце сот. В.Сидора. До УПА приєдналися тоді ще інші кол. старшини Армії УНР: полк. І.Литвиненко, полк. Омелюсік та інші. Цим актом УПА стала формально (але не фактично) окремою формацією від ОУН.

Коли бойова група Служби Безпеки ОУН під проводом Костя Цмоця визволила з німецької тюрми у Львові майора Дмитра Грицяя-Перебийноса, то він знову перебрав функцію референта в Проводі ОУН і став керівником ГВШ ОУН. Майор Роман Шухевич очолив Бюро Проводу всієї ОУН, якому очевидно підлягали всі військові формації, зорганізовані за почином ОУН (УПА, СКВ, УНС, УПА-Південь, БУСА на Буковині). «Всі ці існуючі під кількома назвами військові формації були весь час центрально керовані одним осередком, Військовою Референтурою ОУН»⁴⁷. Визріваюча структура національно-визвольного руху відповідала найважливішому рішенням III НВЗ ОУН, що ОУН має стати авангардом всенародньої визвольно-революційної боротьби. Третій НВЗ ОУН злегалізував «радикальні зміни в тактиці» і «визнав правильним перехід ОУН до збройних форм...». По думці ВЗ, «єдино політично й мілітарно зорганізований нарід може зберегти себе...»⁴⁸. Дослідник того періоду ствердив: «політична програма УПА була оформлена й прийнята саме на III НВЗ ОУН»⁴⁹.

В рамках прийнятої структури ОУН дала

можливість всім особам, які бажали боротися за УССД, включитися до УПА, що розгорталася у справжню народню армію. Треба ствердити, що досить чисельна група людей, які формально признавалися до організації, очоленої полк. А.Мельником, включилися до УПА, бо їм боротьба за УССД присвічувала сильніше ніж лояльність ПУН-ові⁵⁰. Одним із військовиків, післаних до УПА д-ром Кандибою-Ольжичем, був пор. Поль-Польовий, який очолив старшинську школу УПА на ПЗУЗ, а згодом був переведений до Карпатського Краю ОУН, де очолив старшинську школу «Орли» на місце сот. С.Ф.Хмеля, зі ступенем майора. Таке саме признание належить старшинам-уенерівцям, які спочатку співпрацювали з Бульбою-Боровцем, але, коли усвідомили, що шлях ОУН-УПА є шлях всенародній і всенаціональній, то включилися до УПА. Також до УПА приєдналося декілька осіб гетьманських поглядів. Категорично відмовилися від співучасті в УПА ті особи, які, хоч декларували себе прихильниками визвольної боротьби, то їм насправді особисті амбіції, провінційний патріотизм, партійна зарозумілість, практичний опортунізм були ближчі, ніж тверда революційна дійсність, що постійно вимагала ризику життя. Подані факти вказують на те, що ОУН правильно підійшла до творення УПА як всенародньої і націоналістичної визвольної армії.

В боротьбі з окупантами України росли ОУН і УПА. Між ними витворилося таке відношення, як між урядом і військом у кожній державі. Навіть прийнято вживати формулу «ОУН-УПА» з огляду на нерозривне

пов'язання обох формацій, бо фактично обидві вони були невіддільні одна від другої ⁵¹.

Добрим прикладом якнайтіснішої співпраці між ОУН і УПА була конференція поневолених народів Східньої Європи і Азії, відбута в листопаді 1943 р. Політичним рушієм і керівником її була ОУН. Але багато практичних завдань приєднання до спільного фронту різних націоналістичних формацій виконала УПА. Другим прикладом є ділянка розвідки: ОУН мала свою референтуру Служби Безпеки головно для політичного відтинку. Зате УПА мала аналогічний відділ для військового відтинку ⁵². Органічне поєднання УПА з ОУН виразно бачимо в ділянці політичного вишколу й організаційних пов'язань. Політичний вишкіл в УПА був фактично ідентичний з таким же вишколом в ОУН, а організаційно всі відділи УПА були пов'язані з територіальною сіткою ОУН ⁵³.

Все більша інтенсифікація боротьби ОУН-УПА і німцями, росіянами і поляками примушували УПА до якнайтіснішої співпраці з ОУН. Дійсність змушували УПА бути боево-збройною організацією.

УІ

Наказом ГВШ ОУН з 27 січня 1944 р. проведено чергові організаційні зміни. УНС на ЗУЗ переформовано в «УПА-Захід» під командою майора Василя Сидора-Шелеста (підвищеного УГВРадою до ступня полковника з датою старшинства 22.I.1946) ⁵⁴. Майор Сидор став рівночасно провідником Карпатського Краю ОУН. КВШ ОУН на ЗУЗ переформовано в «Штаб УПА-Захід» із шефом майором Василем Брилевським ⁵⁵

Красвим провідником Львівського Краю був тоді Зіновій Тершаковець-Федір. Пост «Головного Командира» для керівництва всіма трьома розгалуженнями УПА взяв Роман Шухевич, голова Проводу ОУН, із ступенем підполковника. ГВШ ОУН переіменовано в «Головне Командування УПА» з Головним Військовим Штабом ⁵⁶. Шефом ГВШ УПА став член Проводу ОУН майор Дмитро Грицай, підвищений УГВРадою до ступеня генерала з датою старшинства від 1 листопада 1945 р. Дотеперішню «УПА» переіменовано в «УПА-Північ». Командир УПА, полк. Дмитро Клячківський, став Командиром УПА-Північ. Його заступником став майор Михайло Медвідь-Крем'янецький, а шефом Штабу УПА-Північ, переіменованого в «ВШ УПА», був далі ген. Л.Ступницький-Гончаренко. Клячківський далі залишився провідником Краю ОУН ПЗУЗ.

Ця організаційна структура залишилася в основному незмінною аж до 1947 р. Після втечі німецьких окупантів і з поновною окупацією України російськими агресорами, ОУН і УПА з усіма спеціальними відділами, зокрема СБ, УЧХ та іншими, творили один суцільний моноліт, в якому різниці були оперативно-функціонального характеру ⁵⁷.

В травні 1944 р. переформовано Буковинську Українську Самооборонну Армію (БУСА) в частину УПА-Захід. Влітку 1944 р. розв'язано команду УПА-Південь, а її військові відділи включилися до УПА-Північ, до УПА-Захід або у підпільні збройні відділи ОУН на ОСУЗ. В липні 1944 р. створено з ініціативи та за апробатою ОУН та формально також — УПА — нову інституцію — Українську Головну Визвольну

Раду, до якої приступили визначні українці, які не були членами ОУН. Степан Бандера визначив роль ОУН у постанні УГВР в слідуючий спосіб: «ОУН творить хребет визвольної боротьби, як провідна політична сила, яка створила УПА і УГВР, і яка провідною залишилася до сьогодні»⁵⁸. УГВР виконувала функцію підпільного революційного державного уряду. Її створення можна порівняти до створення Українського Державного Правління в липні 1941 р. В обидвох випадках ОУН була рушієм-протором, але не мала претенсій до абсолютної влади в цих формаціях⁵⁹. Таку саму настанову ОУН мала і щодо УПА: довести до оптимального розширення влади народу на різні групи суспільства, з якими ОУН могла знайти спільну мову щодо найвищого принципу — встановлення Української Самостійної Соборної Держави. Ні УГВР, ні УДП, ні УПА не були ніколи трактовані Проводом ОУН як підрядні слухняні сателіти й виконавці⁶⁰. Всім нечленам ОУН у цих формаціях ОУН завжди гарантувала повну волю вибору своєї особистої ідейно-програмової орієнтації щодо майбутнього ладу в УССД і її майбутньої державної політики⁶¹.

Коли в Україну дійшла вістка, що німці таки випустили з концтабору Степана Бандеру, Ярослава Стецька й інших націоналістів, то Роман Шухевич, як голова Бюро Проводу ОУН, скликав в Україні, в лютому 1945 р., конференцію ОУН (бо не було змоги скликати Великий Збір). На цій конференції він запропонував, а конференція прийняла, здійснити зміни в Бюрі Проводу, а саме: на голову вибрано Степана Бандеру, другим членом — Ярослава Стецька, тобто Голову УДП, третім — його, генерала Романа

Шухевича. Тим кроком Степан Бандера став через Романа Шухевича політичним провідником Української Повстанської Армії.

Після закінчення Другої світової війни в Європі Провід ОУН видав декларацію, в якій дуже тверезо підійшов до питання дальшої української визвольної боротьби. З одного боку, ОУН відкинула капітулянтську позицію мельниківців і різних залишків давнішніх партій, а з другого боку, ОУН відкинула орієнтацію на швидке визволення. В декларації читаємо: «2а) нам треба й ми мусимо вести дальше збройну революційну боротьбу в обороні народу перед фізичним та моральним знищенням; б) нам треба бути готовими на найгірше, щоб все таки берегти других і себе перед знищенням; в) нам треба берегти й розбудовувати максимум революційних сил до часу вирішального чергового моменту; г) нам треба ввійти в новий, мирний, післявоєнний стиль революційної роботи і почати діяти на довшу мету;... г) нам треба вирощувати нові революційні кадри, нових людей, що дивилися б з вірою в майбутнє...»⁶².

Влітку 1945 р. постала польська комуністична держава, сателіт Росії. В її склад включено ті українські землі, що були на захід від т.зв. Лінії Керзона. Для оборони місцевого українського населення Провід ОУН зформував там окремих Красвий Провід під керівництвом Ярослава Старуха-Стяга, якому була підпорядкована окрема формація УПА під командою Мирослава Онишкевича-Ореста.

Від грудня 1944 р. до червня 1946 р. російські окупаційні сили в Україні провели три величезні

офензиви проти ОУН-УПА, в яких брали участь біля одного мільйона озброєних напасників. Очевидно, що ОУН-УПА зазнали значних втрат. Але основні сили й основна структура зорганізованого руху збереглися. Наявним доказом були безперервні бої й велика морально-ідейна перемога у виборах до Верховного Совету СРСР в лютому 1946 р., коли на заклик ОУН-УПА-УГВР мільйони українців збойкотували ці вибори. В червні 1946 р. відбулася в Україні чергова Конференція ОУН, в якій віддзеркалений непохитний, безкомпромисовий моральний рівень духу. Надії покладено на скорий вибух війни між Росією і Заходом, а тому вдержувано, на скільки це було можливим, структуру УПА оперування відділами середнього розміру (сотні) ⁶³.

За свою величну провідницьку роллю у національно-визвольному русі підполк. Роман Шухевич був нагороджений в лютому 1946 р. підвищенням до ступеня генерала, на пропозицію Степана Бандери ⁶⁴.

За завдання розформування більших відділів УПА і органічного поєднання менших відділів з ОУН відповідав і його успішно провів майор Олекса Гасин-Лицар, шеф ГК УПА, провідний член ОУН ще від 30-их років. За свої заслуги Гасин був підвищений до ступеня полковника.

30 травня 1947 року ген. Роман Шухевич, як голова Генерального Секретаріату УГВР, видав для УПА і ОУН інструкцію, в якій повністю зрівняв членів ОУН і УПА в підпільній системі. Цю інструкцію можна трактувати початком процесу ідеологічної злуки УПА і ОУН в одну формацію. Відтоді і ОУН, і УПА

називалися «Збройним підпіллям». Члени ОУН, які були членами УПА, найперше інтегрувалися в сітці ОУН. А майже всі члени УПА, які не були членами ОУН, стали членами ОУН. Формально існували ще дві формації, але в скорому часі вони злилися в одну організацію — збройне підпілля ОУН-УПА ⁶⁵.

Про цей період Степен Бандера писав: «Постійно зменшуються відділи УПА і їх операції, зате зміцнюється підпілля ОУН і її мережа. Командні та вояцькі кадри УПА знову переходять в організаційно дійові форми ОУН. Всі ці зміни пляново робить Шухевич, як Головний Командир УПА і як Провідник ОУН на Українських Землях. У нього вся революційна боротьба, всі її форми і діючі сили — це одна справа, один процес. Як УПА вийшла з надр ОУН, як у боротьбі УПА діяли ідеї, пляни і кадри ОУН, так знову в ОУН і через її боротьбу зберігаються діючі прапори та ядра УПА, щоб у слушний час розгорнутися на всю широчінь» ⁶⁶.

Оперативно-функційний стан ОУН-УПА в 1946-1947 роках дуже влучно схоплений в постановках І Конференції Закордонних Частин ОУН з вересня 1947 р. Там читаємо: «І.5. Революційна дія УПА і ОУН нині провадиться в різних формах і виявах, як політично-пропагандивна, суспільно-політична і повстанчо-боєва діяльність. Всі ці форми діяльності творять одну цілість і йдуть за одним пляном» ⁶⁷.

Розпочатий 1946 р. процес розформування більших формацій та злуки УПА з ОУН, тобто поступовий перехід формації УПА на статус військового рамені в структурі ОУН, продовжувався в 1948 р. Стан після

1947 р. Степан Бандера з'ясував так: «При повороті до чисто підпільної тактики, кадри і дії УПА були ступнево звужувані й уведені в матірні рамки ОУН. В цих рамках УПА далі існує як військовий сектор і основний кадр-кістяк для розбудови збройної сили революції в майбутньому»⁶⁸.

В згаданих постановках I Конференції ЗЧ ОУН із 1947 р. роля УПА представлена в наступний спосіб: «На попередньому етапі, під час війни, найсильнішу потугу мали революційно-мілітарні дії. На теперішньому етапі доцільність вимагає найбільшого посилення суспільно-політичної і пропагандивної роботи. Теж і бойові дії УПА провадяться так, щоб мати якнайбільший політично-пропагандивний ефект»⁶⁹. Прикладом злиття УПА і ОУН є керівні одиниці, бо в другій половині 40-их років майже всі займали рівнорядні позиції в ОУН і в УПА.

Коли ж надії на швидкий вибух війни між Заходом і Росією не виправдалися, то вирішено примінити лише суворіше засаду зберігання сил при допомозі дальшого розформовування збройних відділів УПА на малі високоспеціалізовані підвідділи, не більші чотогового розміру. Степан Бандера з'ясував стратегічне думання ген. Романа Шухевича наприкінці 40-их років такими словами: «Українську визвольну революцію він розумів як глибокий процес, що має охопити весь народ, як безперервну боротьбу, не зважаючи на ситуацію, як постійне втримування і відновлювання діючих революційних сил»⁷⁰.

Роки 1947-1949 знаменні великою кількістю вдалих засідок і нападів збройного підпілля на ворожі позиції

малими відділами. Застосовуючи методу нищення большевицької еліти, ефективність збройних дій ОУН-УПА в 1947 р. зовсім не послабла в порівнянні до попередніх років. Степан Бандера ствердив, що від 1947 р. збройне підпілля перейшло з «тактики боротьби повстанської на партизанську, а потім на чисто підпільну»⁷¹.

Статистичні дані за 1947 рік про кількість боїв з большевиками і про втрати були подані вже спільно для ОУН і УПА, тобто вже в 1948-1949 рр. не розрізняли обох формацій чи пак їхніх боеків. Лише на Закерзонні ще в той час було таке розрізнення, помітне в рейдуєчих відділах УПА, які прийшли в Західню Європу. Частинно через це виник згодом конфлікт, чи ці відділи мають підлягати ЗП УГВР, чи ОУН. В Україні такого конфлікту не могло бути, бо УПА була тоді вже злучена з ОУН в одну формацію, і були злучені проводи обидвох формацій.

Треба зазначити, що Головне Командування УПА не було розформоване. В січні 1948 р. УГВР підвищила шефа штабу УПА майора Олексу Гасина-Лицаря (наступника ген. Грицяя-Перебийноса) до ступеня полковника, наголошуючи тим не лише особисту талановитість і заслуги цього визначного націоналістичного штабовика високого масштабу, але й дальшу актуальність ролі штабової праці в цьому періоді, що концентрувалася на координації для малих відділів, постійному підвищенню експертности збройного підпілля та вмілому калькулюванні силового чинника. Полк. О.Гасин загинув 31 січня 1949 р. На його місце шефа Штабу УПА ген. Р.Шухевич призначив майора В.Сокола.

УІІ

В 1948 р. вже виразно важнішим від збройного стає ідеологічно-пропагандивний відтинок збройної боротьби. Це період, коли на передове місце вибиваються талановиті публіцисти-пропагандисти, зокрема Петро Полтава, У.Кужіль, Осип Дяків-Горновий, Ярослав Старух-Ярлан, Р.Мох, Осип Орленко та інші. «Тільки в одному 1948 р. в наших підпільних друкарнях було надруковано в багатотисячному тиражі коло 70 назв різних брошур, листівок, пресових і художніх видань»⁷². В 1948 р. вже не розрізнялося видань ОУН від видань УПА. В жовтні 1948 р. більшовики знищили біля Ковеля друкарню ОУН-УПА ПЗУЗ, а в грудні 1948 р. — друкарню УГВР і Проводу ОУН біля Болехова, Івано-Франківської області. В 1950 р. ОУН-УПА опублікувала в Україні 150 різних окремих видань, що вказує на велику тодішню силу організованого націоналістичного руху.

Під кінець 40-их років вже не діяли дві структури, тобто окрема для ОУН, а окрема для УПА. Це була єдина суцільна національно-визвольна організація з різними спеціалізованими ділянками. На порядку дня стояла проблема збереження організації як такої. Цю проблему пляновано розв'язати при допомозі децентралізації ОУН. Ген. Роман Шухевич, здається, не встиг її провести перед своєю загибеллю. Можливо, що цей плян здійснив його наступник, полк. В.І.Кук-Коваль, дотеперішній організаційний референт в Проводі ОУН на Рідних Землях. Він скликав у червні 1950 р.

конференцію Проводу і там могло бути прийняте рішення провести таку децентралізацію, щоб кожний Край зі своїм Краєвим Проводом діяв цілком незалежно від центрального проводу і вдержував якнайменше зв'язків із сусідніми Краями. Ця нова структура повинна збільшити законспірованість ОУН та утруднити ворогові ліквідацію цілої організації у випадку, коли б зв'язки центрального чи котрогось краєвого проводу потрапили в руки москалів.

Згідно з однією інформацією, остання відома нам конференція провідного активу ОУН відбулася в Україні в червні 1952 р.⁷³

У міжчасі збройна боротьба продовжувалася. В половині 1951 р. російський керівник пропаганди в окупованій Україні, Н.Рябокляч, алярмував, що «росте сила українських націоналістичних банд»⁷⁴. У вересні 1950 р. сильний націоналістичний відділ здобув місто Мукачів від москалів, зліквідувавши місцевий гарнізон з командиром майором Ураловим і капітаном Голдаковим. В 1952 р. відбулося кілька десятків боїв між націоналістичним підпіллям і окупаційними силами⁷⁵. В Україні з'явився альманах, присвячений десятій річниці постанови УПА. В одній студії стверджується, що «маємо організаційні звіти з України, принесені зв'язковими 1953 р., в яких подається численні протибільшовицькі акції, проведені на Рідних Землях після 1951 р.»⁷⁶.

В 1950-1953 роках збройна група націоналістів під проводом старшини УПА Михайла Кончаківського звела ряд боїв з НКВД-істами, знищивши кількадесят із них⁷⁷. В 1953 р. згинула оточена в своїм підземнім

схоронищі провідна націоналістка на Львівщині Стефанія Мандрика. Лише в одному Радохівському районі окупанти розкрили й знищили в 50-их роках близько 200 таких укріплених схоронищ ⁷⁸. У вересні 1953 р. більшовики розкрили збройну групу ОУН в Івано-Франківській області, і їм вдалося в бою взяти в полон одного з цієї групи, Дмитра Басараба. Восени 1953 р. діяли в Україні члени Проводу ОУН, бо були листи, привезені зв'язковими на чужину, до Проводу ЗЧ ОУН, в яких задокументована така активність ⁷⁹.

На 17 з'їзді КПУ в березні 1954 р. перший секретар О. Кириченко виразно ствердив існування в Україні націоналістичного збройного підпілля. Маємо описи очевидців про збройні сутички між націоналістами і окупантською міліцією в Тернопільській області (Бучаччина, Підгаєччина) в роках 1954 і 1955 ⁸⁰. До 1954 року діяли зв'язкові між ОУН на чужині та ОУН на Рідних Землях.

Впродовж 50-их років вибухали в російській імперії великі страйки й повстання політв'язнів, організовані й керовані у великій мірі членами ОУН-УПА, які прибирали характер збройної боротьби ⁸¹. Політично-організаційною основою для цих повстань і страйків служило доручення ОУН-УПА, видане ще в 1947 р. п. н. «До насильно вивожуваних на Сибір і на більшовицькі каторжні роботи» ⁸². В 1949 р. встановлено зв'язок між Проводом ОУН-УПА на Українських Землях і полоненими членами ОУН-УПА, яких москалі вислали далеко поза межі українських земель. Ці провідні підпільники зорганізували «ОУН-Північ». Їх провід очолював Михайло Сорока. Цей провід керував і координував страйками і повстаннями політв'язнів по

всій території російської імперії ⁸³. Вістки про цю боротьбу ширилися в Україні й підсилювали моральну настанову продовжувати визвольну збройну боротьбу за УССД.

Одним із перших великих повстань, а саме в Магадані 1953 р., керував член ОУН Мирослав Симчич (зловлений москалями 1949 р.). Жіночим повстанням у Кінгірі 1954 р. керували націоналістки Нуся Михайлевич і Любов Бершадська, а чоловічим — член ОУН Анатоль Задорожний. На теренах СРСР поза Україною, де були великі скупчення українських політв'язнів, діяла підпільна організація ОУН-Північ, як уже згадано. Повстання на Воркуті 1954 р. (Комі АССР) було кероване українським націоналістом Євгеном Грицаком. Взятий 1953 року в полон в Україні старшина СБ ОУН-УПА Василь Підгорецький, засуджений на 25 років неволі, був організатором протиросійського повстання в Ташкенті 1955 р. А 1956-го року вибухло повстання в'язнів у Тайшеті, організоване членом ОУН Віктором Солодким, взятим у полон 1948 р.

У лютому 1956 р. появилися в Рівенській області заклики російської окупаційної влади до українського націоналістичного підпілля здаватися, за що підпільники дістануть обманливу амністію ⁸⁴. Ця т. зв. амністія була восьмою з черги й виразно показує, що в 1956 р. існувала в Україні підпільна сітка ОУН. Майже зовсім певним є, що до половини 1950-их років діяв Провід ПЗУЗ або хоч сам провідник, ком. Дубовий.

Того ж 1956 року вибухло на Мадярщині національно-визвольне повстання проти російських

окупантів. Вістки про це повстання в Україні викликали оживлення націоналістичного підпілля. Біля Шепетівки у Хмельницькій області вилетів у повітря поїзд з амуніцією (20 травня 1956)⁸⁵. Підпільна діяльність оживилася на Київщині, Львівщині й в околицях Бердичева. Українське збройне підпілля ОУН знищило в Карпатах кілька мостів, що ними москалі транспортували військо на Мадярщину, та мало збройні сутички з советськими терористичними органами.

Після розгрому москалями мадярського визвольного повстання перериваються вістки про організовану збройну боротьбу ОУН-УПА проти росіян, поза тим, що є дані про дальше існування на різних теренах націоналістичного підпілля. Очевидно і в пізніших роках відомі випадки знищування підпільниками окремих виконавців колоніальної влади. Занехання масової збройної боротьби можна пояснити визнанням недоцільности в дану пору продовжувати її, коли навіть цілий мадярський нарід, знищивши над собою російську окупацію, не дістав від «волелюбного» Заходу навіть одного кріса. Тож в ОУН могло запанувати переконання, що тимчасово треба припинити збройну боротьбу аж до часу визріття нової революційної ситуації. А тим часом треба концентрувати всю енергію на збереженні націоналістичної організації, втримання в народі віри в наше майбутнє визволення, ведення виховно-ідеологічної й пропагандивної діяльности, як також розбудову в нації внутрішніх духових, соціальних і культурних резервів для втримання національної самобутности і національної свідомости.

Рік 1956-ий треба вважати закінченням збройної визвольної боротьби, вершком якої була саме славетна й легендарна Українська Повстанська Армія.

ПРИМІТКИ

¹ «В десятю річницю створення Революційного Проводу ОУН», в «Сурмі», Мюнхен, ч. 18-19, лютий-березень 1950; передрук у «Перспективи Української Революції», Мюнхен, 1978, ст. 172.

² «Постанови Великого Збору ОУН» в ЗЧ ОУН, «ОУН», серія Бібліотека Українського Підпільника, ч. 1, 1955, ст. 3-16; Петро Мірчук, «Нарис історії ОУН» т. 1, Мюнхен, 1968, ст. 94-100.

³ Дивись — Олекса Бойків, «Моя співпраця з Полковником» в «Євген Коновалець і його доба», Мюнхен, 1974, ст. 631.

⁴ Ці висновки потверджує Лев Шанковський у своїй студії «УПА» в «Історії Українського Війська», друге вид., Вінніпег, 1953, ст. 645-646.

⁵ Про концепцію «перманентної революції», що зродилася й прийнялася в гурті провідного активу ОУН на ЗУЗ, гляди: Петро Мірчук, «Нарис історії ОУН», ст. 137-139.

⁶ Див. Микола Капустянський, «Військова підготовка ОУН» в «ОУН, 1929-1954», Париж, 1955, ст. 115-139.

⁷ Точніші дані: П. Мірчук «Нарис історії ОУН», ст. 459-461.

⁸ Петро Мірчук, «УПА», Мюнхен, 1953, ст. 230-231.

⁹ Див. точну аналізу в П. Мірчука, «Нарис історії ОУН», ст. 549-561.

¹⁰ Його «30 червня 1941», Торонто-Нью-Йорк-Лондон, 1967, ст. 26.

¹¹ Див. розділ «Різкий зворот у закордонній політиці ПУН» в П. Мірчука, «Нарис історії ОУН», ст. 582-584.

¹² Порівняй: П. Мірчук «Нарис історії ОУН», ст. 563-567; Степан Бандера «Командир-Провідник» у «Шляху Перемоги», березень-квітень 1954; передрук у «Перспективи Української Революції», ст. 296.

¹³ Див. П. Мірчук, «Нарис історії ОУН», ст. 586-587.

¹⁴ С. Мечник, «Декілька спостережень із минулого», у ЗЧ ОУН, «Вишкільні матеріали», 1958, ст. 158.

¹⁵ «В десяту річницю створення Революційного Проводу ОУН», в «Сурма», Мюнхен, ч. 18-19, лютий-березень 1950; передрук у С. Бандера «Перспективи Української Революції», ст. 178.

¹⁶ Див. С. Бандера «Командир-Провідник», «Перспекти-ви Української Революції», ст. 296.

¹⁷ Там же.

¹⁸ Текст «Маніфесту ОУН» у ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, ст. 21-3.

¹⁹ Текст «Постанов Другого ВЗ ОУН» у ЗЧ ОУН, «ОУН», БУП ч. 1, ст. 24-47.

²⁰ Діяльність ОУН від II ВЗ ОУН до червня 1941 проходила за пляном, опрацьованим у «Політичних вказівках». Гляди: ЗЧ ОУН, «ОУН», БУП ч. 1, 1955 р., ст. 48.

²¹ Порівняй у Я. Стецька «30 червня 1941» ст. 220. Іван Климов, краєвий провідник ОУН на ЗУЗ, видав проклямацію про негайне творення української армії, що її підписав він, як «Головнокомандуючий Збройних Сил». Там же, ст. 241. Також у П. Мірчука, «Роман Шухевич», Нью-Йорк, 1970, ст. 105.

²² Навіть російський історик ствердив існування досить сильних українських націоналістичних збройних відділів. Див.: Н. К. Попель, «В тяжкую пору». Москва. Военное Издательство Министерства Обороны СССР, 1959, ст. 6, 47.

²³ Марко Віра, «Сім літ визвольних змагань». Буенос-Айрес, Вид. «Промінь», 1946, ст. 20. Також розділ «Українська міліція» у С. Мечника, «У боротьбі проти московської агентури», Мюнхен, 1980.

²⁴ Див. Я. Стецько, «30 червня 1941», ст. 182-183.

²⁵ Див. полк. М. Омелюсік, «УПА на Волині в 1943 р.» у «Вісті Комбатанта», ч. 1-2 (22-23), 1966; передрук у «Літопис УПА», т. 1, Торонто, 1978, ст. 19-20.

²⁶ Про ці три школи див.: А. Осипенко (О. Горновий), «Вклад ОУН у справу творення і розбудови УПА» в «Осередок пропаганди і інформації», рік I, випуск ч. 1, 1948; передрук ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП, ч. 6, 1957, ст. 26.

²⁷ Див. Микола Гордієнко, «З волинських і поліських рейдів УПА», Торонто, 1959, ст. 11-12.

²⁸ Текст заяви видрукований у книжці Л. Гірняка, «На стежках історичних подій», Нью-Йорк, 1979, ст. 324.

²⁹ Див. «Дружини Українських Націоналістів», Мюнхен, 1953, серія «Наша книгозбірня», ч. 13; також Мирослав Кальба, ред. «У лавах дружинників», «Спогади учасників», Денвер, 1982.

³⁰ Див. полк. М. Омелюсік, «УПА на Волині в 1943 р.» у «Літопис УПА», т. 1, Торонто, 1978, ст. 20-21.

³¹ Порівняй П. Мірчук, «УПА», Мюнхен, 1953, ст. 29. Текст постанов I Конференції ОУН в М. Лебеда «УПА», 1946, ст. 17.

³² Л. Л. Лохнер, «Ді Геббел'с Даєріс», Нью-Йорк, Атлантік Пабл., 1948.

³³ «Постанови Другої Конференції ОУН» у ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, ст. 61-74.

³⁴ Я. Стецько, «30 червня 1941 р.», ст. 14.

³⁵ Опис СКВ у П. Мірчука, «УПА», ст. 237-238.

³⁶ Див. Аркадій Тис, «Із перспективи трьох років», у «Визвольний шлях», Лондон, р. I, ч. 1, січень 1946, ст. 18.

³⁷ С. Бандера «До проблеми політичної консолідації» у «Визвольна політика», 1946, ч. 4-5, червень-липень; передрук у С. Бандера, «Перспективи Української Революції», ст. 25.

³⁸ Порівняй Л. Шанковський «УПА», в «ІУВ», ст. 687.

³⁹ О. Дяків (А. Осипенко) називає В. Івахова на тій

підставі «першим Шефом Штабу УПА». «Вклад ОУН у справу творення і розбудови УПА» в «Осередок пропаганди і інформації», рік 1, ч. 1, 1948; передрук у ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП, ч. 6, 1957, ст. 26.

⁴⁰ Див. «Комунікат Проводу ЗЧ ОУН в справі закордонних рейдів УПА літом 1947 р.», ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, ст. 328. Цей факт задокументований у заяві ГК УПА з 25 вересня 1947 р., підписаний ген. Тарасом Чупринкою, в якій читаємо: «Українська Повстанська Армія постала з бойових груп ОУН (керованої С.Бандерою) в 1942 р. в умовах завзятої боротьби українського народу проти гітлерівських загарбників». ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП ч. 6, ст. 178.

⁴¹ ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП ч. 1, 1955, ст. 74-89.

⁴² Я.Стецько, «30 червня 1941 р», ст. 140.

⁴³ Див. П.Мірчук, «Роман Шухевич», Нью-Йорк, 1970, ст. 173. Про ступінь майора, наданий Романові Шухевичеві весною 1943 р., гляди у П.Мірчука, «УПА», ст. 239, 251.

⁴⁴ Згідно з П.Мірчуком, цей ГВШ Проводу ОУН складався з 12 членів ОУН і 2 нечленів. Гляди його «УПА», ст. 251.

⁴⁵ Див. С.Вожаківський, стаття у «Віснику» вид. ООЧСУ, Нью-Йорк, серпень 1954, ст. 38-39.

⁴⁶ Порівняй: Л.Шанковський, «УПА», в «ЛУВ», ст. 687.

⁴⁷ «Комунікат Проводу ЗЧ ОУН у справі закордонних рейдів УПА літом 1947 р.» в ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч.1, 1955, ст. 328.

⁴⁸ «Постанови III. НВЗ ОУН» у ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, ст. 90-121.

⁴⁹ Григорій Васькович, «Роман Шухевич — провідник повстанських війн», у ЗЧ ОУН, «Генерал Роман Шухевич», серія БУП, 1966, ст. 78. «Вступ програми УПА» у збірнику «У боротьбі за волю — під бойовими прапорами УПА», 146; передрук В-во ТПН ОУН «На сторожі», Авґсбург, 1949, ст. 189.

⁵⁰ Добрим свідченням є книжка М.Данилюка «Повстанський записник», Нью-Йорк, 1968.

⁵¹ Документом, що засвідчує повищі висновки, є «Політична декларація УПА», видана Проводом ОУН у вересні 1943 р. Див. «Літопис УПА», т. 1, Торонто, 1978, ст. 121-126. Точніша аналіза співдії ОУН і УПА подана у книжці П.Мірчука «УПА», ст. 236. Темі пов'язання УПА з ОУН багато уваги присвячує Юрій Тис-Крохмалюк у книзі «УПА Ворфер ін Юкрейн», Нью-Йорк, 1972. Подані різні діаграми цієї співпраці, зокрема дивись розділи 6 і 7.

⁵² Добрим прикладом найтіснішої співпраці між СБ ОУН і контррозвідкою УПА було викриття славного російського агента Александра Гісідзе (Чхеїдзе, Чапаєва). Див. М-ч, «Перша старшинська школа УПА». «До зброї», ч.9.

⁵³ Див. С.Ф.Хмель, комендант старшинської школи «Олені», в його «Українська партизанка» передрук в ЗЧ ОУН, серія БУП, ч. 8.

⁵⁴ Текст постанови в ЗЧ ОУН, «УГВР», серія БУП, ч. 3, 1956. ст. 27-28.

⁵⁵ П.Мірчук називає шефом Штабу УПА-Захід сот. В.Хмеля. Гляди його «УПА», ст. 245. Але в своїй книзі «Роман Шухевич» П.Мірчук називає шефом Штабу УПА-Захід Степана Новицького-Вадима-Степа, назв. твір, ст. 113.

⁵⁶ І.Бутковський, «Організаційна структура УПА» в «До зброї», ч. 24 (37), вересень 1954; передрук у ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП, ч. 6, 1957, ст. 6.

⁵⁷ Порівняй наведені праці Л.Шанковського в статті В.Макара «УПА — наша слава і наш дороговказ» у «Альманасі «Гомону України» за 1952, Торонто, ст. 94. Впродовж другої половини 1945 р. ОУН-УПА втратила в Тернопільській області 1,242 людей. Тоді вже не розрізнявано, хто ОУНівець, а хто УПівець. Гляди Л.Шанковський «УПА» в «ЛУВ», ст. 754-755

⁵⁸ «Сурма», ч. 30, квітень 1951; передрук у його «Перспективи Української Революції», ст. 266.

⁵⁹ Більшість документів УГВР зібрані в книзі ЗЧ ОУН «УГВР», серія БУП, ч. 3, 1956.

⁶⁰ Порівняй: П.Полтава, «Елементи революційности українського націоналізму» в «Ідея і чин», орган Проводу ОУН, ч. 10, 1946; передрук у ЗЧ ОУН, «Большевізм і визвольна боротьба», серія БУП, ч. 5; 1957, ст. 221.

⁶¹ Відношення між ОУН і УПА добре з'ясоване в праці Зіновія Карбовича п.н. «Наша визвольна концепція» у «Визвольнім Шляху», кн. 2-8, 1954; передрук у «Збірка статей із «Визвольного Шляху», Лондон, 1956, ст. 164-165.

⁶² ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, ст. 140.

⁶³ «Постанови Конференції Проводу ОУН на Українських Землях» в ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, ст. 143-155. Гляди також: Степан Бандера «Командир-Провідник», в його «Перспективи Української Революції», ст. 308. Розв'язання більших від сотні формацій УПА задокументоване у «Відозві Головного Командира до УПА» з липня 1946. ЗЧ ОУН, «УПА», серія БУП, ч. 6, 1957, ст. 166.

⁶⁴ За постановою УГВР Роман Шухевич став генералом з датою 22 січня 1946 р. Ця постанова УГВР з лютого 1946 опублікована в: ЗЧ ОУН, «УГВР», серія БУП, ч. 3, 1956, ст. 27-28.

⁶⁵ Текст постанови в бюлетені «Бюро Інформації УГВР», випуск ч. 1 за квітень 1948.

⁶⁶ «Командир-Провідник» в «Перспективи Української Революції», ст. 310.

⁶⁷ «Резолюції I Конференції ЗЧ ОУН» в: ЗЧ ОУН, «ОУН», серія БУП, ч. 1, 1955, ст. 156-218. Наведене місце на ст. 159.

⁶⁸ «Перспективи української національно-визвольної революції», 1958; передрук в його «Перспективи Української Революції», ст. 587.

⁶⁹ Дивись нотатку ч. 67.

⁷⁰ «Командир-Провідник» в його «Перспективи Української Революції», ст. 309.

⁷¹ Там же, ст. 310

⁷² Петро Полтава, «Про наш плян боротьби за визволення України в теперішній обстановці», Україна, Вид. «Воля народам», 1951.

⁷³ Див. Лев Шанковський, «УПА» в «ІУВ», ст. 818.

⁷⁴ «Радянська Україна», 12 серпня 1951.

⁷⁵ Лев Шанковський, «Большевики про УПА» в: ООЧСУ, «Вісник», Нью-Йорк, березень 1969, ст. 15.

⁷⁶ Див. Г.Васькович, «Сучасна визвольна боротьба України», «Шлях Перемоги». Мюнхен, 1956, чч. 42-44; передрук у: ЗЧ ОУН, «Большевізм і визвольна боротьба» в серії БУП, ч. 5, ст. 240.

⁷⁷ Авраам Шіфрін, «Четвертий розмір» (по-англійсько-му). Мюнхен, 1973, ст. 81, 222, 229-230.

⁷⁸ Володимир Макар, «Бойові друзі». Торонто, 1980, ст. 321-322.

⁷⁹ Див. Г.Васькович, «Сучасна визвольна боротьба в Україні», в серії БУП, ч. 5, ст. 242.

⁸⁰ Див. інформацію в «Шляху Перемоги», Мюнхен, 1980, чч. 9-10 про спогади Я.Емесмана «На Тернопільщині».

⁸¹ Загальний огляд повстань і страйків політв'язнів у СРСР поданий у студії Володимира Косика «Концентраційні табори в СРСР» (по-англійському) в «Російське поневолення України», Лондон, 1962, ст. 347-433. Є список 47 повстань в роках 1946-1957.

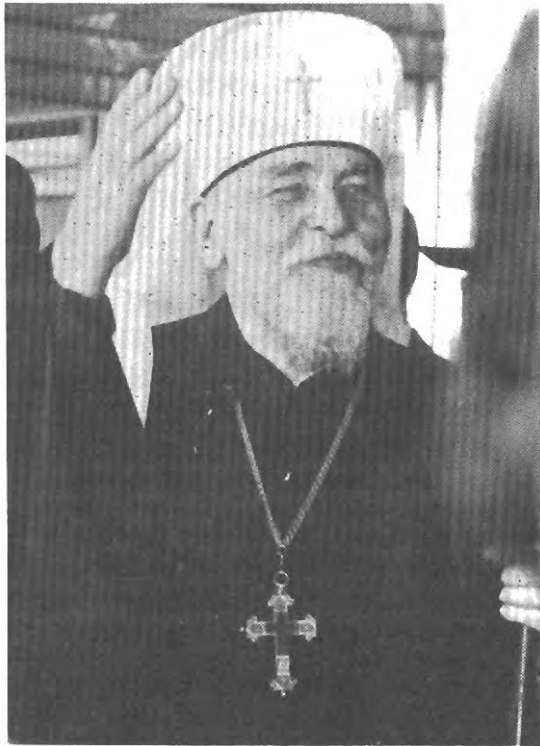
⁸² Див.: ЗЧ ОУН, «УПА», в серії БУП, ч. 6, 1957, ст. 189-191.

⁸³ Див. стаття М.Сороки в «Українським Віснику», Париж, 1972, ч. 6.

⁸⁴ Лев Шанковський, «Історія 8 закликів» у «Свободі», Джерсі Сіті, чч. 58-63, 28 березня-4 квітня 1956; Олег Мартович, «Думки про визволення» в: ОУН, «ІУ Великий Збір ОУН», т. 2, 1972, БУП, ч. 10, ст. 176.

⁸⁵ «Шлях Перемоги», 17 червня 1956.

ПОСЛАННЯ ПАТРІЯРХА ЙОСИФА З НАГОДИ 40-РІЧЧЯ УПА

Слава Ісусу Христу!

Йосиф

**Божою милістю патріарх Кієво-Галицької і всієї Русі
Братам і сестрам в Україні і на поселеннях суцям
Мир у Господі і Архисрейське Благословення!**

Дорогі Браття і Сестри!

Ще недавно, з нагоди мого 90-ліття звернувся я до Вас з Посланням, висловлюючи в ньому свій подив для

Вас та своє сострадання з Вами, і прохаючи Вас витривати у вірі батьків та вірності нашій святій Церкві.

Сьогодні, наближаючися до закінчення — фіналу спільної з Вами моєї життєвої симфонії, унаглядненої в ювілейних святкуваннях 90-річчя з дня мого народження, «сидячи на санях, помисливши в душі своїй і хвалу віддавши Богу», як це читаємо в древньому пам'ятнику нашої християнської літератури, «Поученні Володимира Мономаха дітям», — бажаю скерувати Ваші духовні очі на **Нерушимий Знак** нашої сили і нашої надії на перемогу. Цим **Непорушним Знаком** у днях нашої всенародної скорби є Пресвята, Пречиста, Препоблагословенна, Славна Владичиця наша Богородиця і Приснодіва Марія.

В жовтні кожного року святкуємо її празник Покрови. Цей наш рідний український празник стався виявом збірної української душі, проникнутої благодаттю Христової Істини. Це празник, в якому діти і Мати, вірні і їхня Небесна Заступниця і Владичиця, з'єднані разом у молитві і любові, в горі, терпінні і радості. Цей празник для нас тим цінніший, що він спільний для нас усіх християн; що більше, для всіх синів і дочок української землі, що Бога шукають, історичною долею ще роз'єднаних, хоч усі ми по суті одне в ісповіді Христа Богочоловіка, Єдинородного Божого Сина, в своєму житті з благодаті всім нам спільних тайн і в своєму бажанні та віковичному змаганні — бути дітьми Єдиної Святої Соборної і Апостольської Церкви. Всі ми одне у своїй вірі та в своїй тузі за всенародньою єдністю. Пресвята **Богородиця**, під якої чесним і чудесним Покровом всі ми як діти під охороною Матері перебуваємо і в бідах та нуждах

наших під Ї Покров прибігаємо, була і є оцим непорушним Пристанищем, знаменом і запорукою єдності нашої української християнської родини. Вона ж бо як «Діва днесь предстоїть у Церкві і з хорами святих за нас молиться Богу...». І тому благаємо Ї словами вечірніх стихир: «Великим заступництвом для печальних Ти є, Богородице, чиста, скоро Помічнице, Спасення світу й утвердження, милости Глибино, Божої Мудрости Джерело, світу Покрове..., бо ...Ти для мучеників Добриво і для всього світу предивний Покров. Покрий, Владичице, омофором милости Твоєї нарід наш увесь...».

Цьогорічний Празник Святої Покрови ще тим цінний та особливий, що він співпадає з великою всенациональною річницею в останній, ще не завершений, історичній добі змагань Українського народу за свою національно-державну суверенність, що впливає з любови до своєї батьківщини. Та любов батьківщини є природним обов'язком кожної людини. У християн є вона чимсь вищим, святішим, а саме: надприродною релігійною повинністю, що опирається на об'явленій науці. Та релігійна повинність походить з заповіді Божої — пошани і любови батьків, а остаточно виростає з великої і загальної заповіді любови ближнього, яка домагається, щоб ми любили всіх людей; однаке, щоб особливою любов'ю любили найближчих ближніх, яким найбільше завдячуємо матеріальні, духовні і моральні добра, а такими найближчими ближніми є наші батьки і батьківщина. Батьківщина — це наш рідний край, наша мова, наша історія, наша віра, всі наші предки, що впродовж століть будували свою державу. Любов батьківщини є

наказом розуму, серця і віри. Вона є найбільшим багатством, найвищою моральною силою народу, найбільш плодovитою землею, на якій росте культура. Тільки в батьківщині і через законну рідну державу нарід вповні заспокоює свої духовні, моральні і суспільні потреби та й осягає найвищий ступень ладу, безпеки і добробуту.

Совершений християнин повинен бути досконалим патріотом. Не є досконалим християнином той, хто по думці Божій не любить всеціло свого народу. Свята Церква поручає чесноту любови батьківщини своїм вірним, заохочуючи їх до жертвенного сповнювання обов'язків супроти свого народу, держави і даючи поодиноким народам кровноспоріднених покровителів у небі.

Християнин як все інше, так і свою батьківщину має любити в Бозі і для Бога. То значить радо і щиро завжди і всюди думкою, серцем і ділами давати перше місце Богові, тобто любити Бога і Його найсвятішу волю у своїй батьківщині. Без Бога ми були б нічим, а без батьків і батьківщини ми не були б тим, чим ми є. Ми не мали б духовної і моральної вартости і краси, які ми набули і маємо. І тому по Богові людина найбільше повинна і зобов'язана своїм батькам і батьківщині. Господу Богові сплачуємо наш довг відданням Йому найвищої релігійної пошани актами віри, надії, любови і послуху. А батькам і батьківщині, як заступникам і зряддям Творця і найбільшим по Бозі добродіям, сплачуємо належний їм довг виявами пошани, вдячности і помочі, та цими ділами звертаємо їм хоч частинно добра, які ми від них одержали.

Після Бога першенство має любов батьківщини. То значить, коли батьківщина в небезпеці і закликає своїх дітей до оборони, вони повинні залишити батька і матір для неї, а ніколи противно. Це залишення батьків для батьківщини є мнимо, бо діти, обороняючи батьківщину, обороняють одночасно батьків. Жертвуючи своє життя за батьківщину, дають найбільший доказ любови своїх батьків і рідних.

Любов батьківщини оперта на любові Бога і з нею злита в одну велику любов, повинна бути діяльна-активна. Любов без діл, подібно як віра без діл є мертва. Слова св. ап. Йоана: «Дітоньки! Не любімо словом, ані язиком, лише ділом і правдою» (II Послання Йоана 3,18) відноситься і до кожної людини, отже і до любови батьківщини. Тому, що доля батьківщини ґрунтується на діяльній любові кожної одиниці, а вартість діл одиниці залежить від її внутрішньої моральної вартости, то першою і найважливішою працею для добра батьківщини — це внутрішнє моральне удосконалення, ушляхетнення одиниць, бо батьківщина буде такою, якою будуть її діти. Добрий патріот — це людина передусім праведна, шляхетна, жертвенна і безінтелектуальна. Праця над ушляхетненням свого духа і серця повинна тісно в'язати любов батьківщини із сповненням своїх обов'язків. Щоб любити свою батьківщину, треба пізнати красу рідної мови і історію свого народу, і та любов має бути жертвенною. З тої жертвенної любови до своєї батьківщини-України зродилась Українська Повстанська Армія, що стала живим оплотом, наявним символом і вогненным знаменом на майбутнє для прийдешніх поколінь. Родилась вона перед 40 роками, коли здригалася

українська земля під полчищами ворожих військ. Родилась вона зі свідомости молодого покоління і готовости зі зброєю в руках і жертвою свого життя боронити свій нарід перед смертю.

І хоч якою нелюдяною є кожна війна, то шануючий себе народ і свідомо своєї приналежности до нього людина мають не тільки право, але обов'язок в обороні найшляхетніших вартостей людства — волі, справедливости, національної незалежности, ісповіді віри в Бога, своєї рідної Христової Церкви і Божого миру між народами світу зробити все, щоб відкрити шлях для встановлення Божого закону на всій землі.

Отож Українська Повстанська Армія родилася з християнської свідомости про конечність боротьби проти сатани і його земних служителів, бо написано: «Иди від мене, сатано!»... «Господу Богу твоєму поклонися і Йому єдиному послужиш!» (Мт. 4,10) і готовости принести в жертві життя своє за друзів своїх, по взору і заповіді Христа, що «ніхто не має більшої любови, як той, хто віддає життя своє за друзів своїх» (Йо.15, 13).

Не маючи помочі сторонніх сил, український нарід «на сторожі своєї волі... поставив від карпатських верхів по Дон і Кавказ збройні кадри своїх синів — Українську Повстанську Армію» і віру в перемогу поклав на двох тривких фундаментах, на зрілості і силі рідного народу і на довір'ї до помочі Єдиного Всемогучого Бога.

Це тривкі і незнищимі фундаменти, які дали в дарі українському народові, а то й народам всього світу дотепер небувалий і нерозгаданий феномен: на землі,

опанованій варварською ворожою системою, жорстоко пригнічений народ творить власним зусиллям основи свого рідного, єдиного всенационального керівництва. І коли після закінчення війни світові потуги браталися на руїнах і горах трупів, коли ділилися сфери впливів, коли безбожницька імперія почала відбудовувати свою розхитану невільницьку систему національного і соціального поневолення, Українська Повстанська Армія ще довгі роки бореться, рятуючи несплямлене ім'я свого народу і право визнавати і прославляти Бога-Творця. Вона жертвою свого життя та крові освятила українську землю і стала її добримом та заповітом для майбутніх поколінь.

І хоч багато воїнів Української Повстанської Армії ворог загнав до в'язниць і таборів смерті, як це зробив з ієрархією, священниками і вірними Українських Церков; хоч ворог намагався знеславити воїнів і мучеників, нищив намогильні хрести і заорював танками могили воїнів Української Повстанської Армії, він не зміг знищити її. Вона існує як жива легенда, бо віддає себе під Пречистий Покров Пресвятої Богородиці.

Бувши в'язнем Христа ради в цьому часі і свідком глибокої віри в Бога та довір'я до заступництва Пресвятої Богородиці моїх спів'язнів каторжників і не маючи можливості довести до відома свого благословення для цього рішення, роблю це тепер. Як Глава і Батько Української Церкви потверджую і благословляю шляхетну постанову Української Повстанської Армії.

Зокрема в 40-річчя народження Української Повстанської Армії, що припадає на осінь цього року,

кличу і благаю всіх українців в Україні і на поселеннях, без різниці релігійних і політичних переконань, по Божому, гідно, в єдності, у взаємному прощенні і братній любові відмітити ці роковини і тим дати доказ нашої християнської і національної зрілості.

І якщо моя просьба і моє благання не траплять до Ваших сердець, щоб зрушити Ваше сумління, тоді нехай до Вас усіх промовлять голосом гromу море крові Ваших братів і сестер, їхнє мучеництво і ісповідництво, могили поляглих за волю Батьківщини, тайги Сибіру, засіяні їхніми кістками, замучені, померлі і живі свідки за те, щоб напередодні Ювілею Тисячоліття християнства в Україні знову засяяв хрест св. ап. Андрея в престольному граді Києві. Почуйте цей голос, Брате і Сестро! «Чи чуєш? Відзвися! Рідна Мати Україна плаче». Прошу всіх владик, священників і мирян з'єднатися в молитвах у Празник Святої Покрови, відслужити молебні і в літургічних молитвах пом'янути спочилих воїнів.

Погляньте, мої дорогі Браття і Сестри, на видіння, яке супроводить нас до воскресіння, і благаймо Пресвяту Богородицю Ї заступництва, бо «Днесь благовірний народ, світло празнуємо отінювані Твоїм, Богомати, пришестям і споглядаючи на Твій пречистий образ, покійно мовимо: Покрий нас чесним Твоїм Покровом і вирятуй нас від усякого зла».

Благословення Господнє на Вас!

† Йосиф, Патріарх

Дано в празник Покрови Пресвятої Богородиці при Соборі Святої Софії в Римі, 1/14 жовтня 1982.

СВІТОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ ЮВІЛЕЙНИЙ ПОЧЕСНИЙ КОМІТЕТ НА ПРОСЛАВУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ (УПА) В ЇЇ 40-ВУ РІЧНИЦЮ

Цього року проминає 40 років з того часу, коли в обороні українського народу, його Держави і свободи оформилися Збройні Сили України — Українська Повстанська Армія. Українці та їх приятелі в усьому світі святково відзначають 40-річчя УПА.

Цим святкуванням патронус Світовий Міжнародний Ювілейний Почесний Комітет для вшанування героїчної національно-визвольної боротьби України, яка боролася на два фронти — проти націонал-соціалістичної Німеччини і більшовицької Росії — за свою державну незалежність, суверенність і свободу.

Дост. ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО — голова Українського Державного Правління.

Блаженніший АНДРЕЙ — митрополит Української Православної Церкви Вінніпегу й усієї Канади.

Високопреосвященніший МАКСИМ GERMANIUK — архієпископ Вінніпегу, митрополит Української Католицької Церкви в Канаді.

Високопреосвященніший МАРКО — архієпископ Української Православної Церкви в ЗСА.

Високопреосвященніший КОНСТАНТИН — архієпископ Української Православної Церкви в ЗСА.

Преосвященніший ІСИДОР БОРЕЦЬКИЙ — єпарх Української Католицької Церкви Торонта і Східньої Канади.

Преосвященніший ІВАН ПРАШКО — єпарх Української Католицької Церкви в Австралії, Новій Зеландії і Океанії.

Його Королівська Величність ОТТО фон ГАБСБУРГ — посол до Європейського Парламенту, почесний президент Європейської Ради Свободи.

Сенатор БЕРРІ ГОЛДВОТЕР — к. кандидат на президента ЗСА, генерал американського літунства.

Генерал сер ВОЛТЕР ВОКЕР (Велика Британія) — кол. головнокомандувач Збройних Сил Альянтів на Півночі.

Генерал БРУС К.ГОЛЛОВЕЙ (ЗСА) — кол. головнокомандувач Стратегічної Літунської Фльоти, генерал ДАНЬЄЛ О.ГРАГАМ (ЗСА) — кол. директор Оборонної Служби Безпеки, генерал ДЖОН К.СІНГЛЯВБ (ЗСА) — кол. головнокомандувач Збройних Сил ОН в Кореї, президент Американської Ради за Світову Свободу, генерал РОБЕРТ С.РІЧАРДСОН III (ЗСА), полковник д-р ЛЕВ ДОБРЯНСЬКИЙ (ЗСА).

Генерал РОБЕРТ КЛЮЗЕ (Бельгія).

Генерал ВЕГО В.К.ЧІАНГ (Китайська Республіка) — командир воєнного літунства і Воєнної Академії.

Генерал Прапан Кулябічтра — през. Вільного Народу Тайланду.

Генерал АДРІАНО МАДЖІ БРАСКІ (Італія).

Генерал В.Д.ВИТАКЕР (Канада).

Майор СВЯТОСЛАВ ФРОЛЯК (Канада).

Генерал ДАРОН Б.А.БЕНТНІК (Голландія).

Генерал Е.Й.ВАН ГУТЕГЕМ (Голландія).

Генерал АЛЕХО С.САНТОС (Філіппіни) — командир Американського Legionu у Філіппінах.

Генерал Ф.П.СЕРОНГ (Австралія).

Генерал АБДУЛ САБУР ШАРАФ (Афганські «Муджагедіни») — командир Фронту Естеклал в Кандагарі.

Командир НАБІ САГЕЛІ (Афганські «Муджагедіни») — командир повстанців в провінції Кунар.

Генерал КОНСТАНТИН МАНДЗЕНКО (Україна).

Генерал САВА ЯСЬКЕВИЧ (Україна).

Полковник ЮРІЙ ТИС-КРОХМАЛЮК (Україна).

Генерал СТАСИС РАСТІКІС (Литва).

Полковник ЙОНАС СВЕДАС (Литва).

Полковник ПРЕБЕН КЮЛЬ (Данія).

Полковник Д.КОСМОВИЧ (Білорусь).

Д-р ІВАН БАНКОВСЬКИЙ (Болгарія) — гол. болгарських комбатантів.

ВЛІС А.ГАЗНЕРС (Латвія) — поч. през. литвійських комбатантів.

Полковник ЄВГЕН РЕН (Україна) — командир Дружин Українських Націоналістів (ДУН).

ВАСИЛЬ НІНОВСЬКИЙ (Україна) — ДУН і УПА.

Представники воїнів УПА:

МИХАЙЛО КОВАЛЬЧИН, МИКОЛА КУЛИК, ЛЕВ ФУТАЛА, д-р БОГДАН КРУК-МЕЛОДІЯ, СТЕПАН ГОЛЯШ, ВОЛОДИМИР МАКАР, ЮРІЙ БОРЕЦЬ, ПЕТРО МИЦАК, НАДІЯ ГОЛЯШ, МИКОЛА ГРИЦЬКОВ'ЯН, МИХАЙЛО ШАШКЕВИЧ, МИХАЙЛО ЧЕРЕШНЬОВСЬКИЙ.

Проф. д-р РОМАН ОСІНЧУК і д-р БОГДАН ДЗЕРОВИЧ — члени Українського Державного Правління.

Проф. АВГУСТИН ШТЕФАН — голова Сейму Карпатської України.
Проф. ЛЕВ ШАНКОВСЬКИЙ — голова Ініціативного Комітету для створення Української Головної Визвольної Ради — УГВР.

Дост. д-р КУ ЧЕНГ-КАНГ (Китайська Республіка) — поч. гол. Світової Антикомуністичної Ліги (ВАКЛ).

Дост. ДЖОН ВІЛКІНСОН — посол до британського Парляменту, президент Європейської Ради Свободи.

Мгр СЛАВА СТЕЦЬКО (Україна), д-р ДМИТРО ВАЛЬЧЕФФ (Болгарія), д-р БАЙМІРЗА ГАЇТ (Туркестан), д-р БАЗІЛ МАЙЛАТ (Румунія) — Центральний Комітет Антибольшевницького Б'юро Народів (АБН).

ОСАМІ КУБОКІ (Японія) — к. през. ВАКЛ, през. «Перемогли над комунізмом».

Сенатор д-р ФЕТТІ ТЕВЕТОГЛЮ (Туреччина) — ген. секр. Світової Ліги Вигнанців, член поч. президії Європейської Ради Свободи.

Проф. ВУ ДЖЕЙ-СУНГ (Корея) — генеральний секретар ВАКЛ.

ВЕЛІ КАЮМ-ХАН (Туркестан) — през. Комітету Туркестанського Національного Об'єднання.

ЕНРІКЕ МАРТІНЕС КОДО (Аргентина) — автор книжки про УПА — «Повстанні за Залізною Заслоною».

Д-р АНТЕ БОНІФАЧИЧ (Хорватія) — поч. през. Хорватського Визвольного Руху.

Д-р МИКОЛА КЛИМИШИН і ЮЛІАН ЗАБЛОЦЬКИЙ — представники Проводу Організації Українських Націоналістів — ОУН.

Мгр ОСИП ТЮШКА — член Проводу ОУН (1941 р.).

Проф. СИМОН ВОЖАКІВСЬКИЙ — окр. провідник ОУН Кіровоградщини, організатор УПА-Південь.

СВЯТОСЛАВ КАРАВАНСЬКИЙ — в'язень російських тюрем і концтаборів протягом 30 років за революційну ОУН Одещини, письменник-борець.

Д-р РОМАН МАЛАШУК — гол. Світового Українського Визвольного Фронту.

ВОЛОДИМИР БІЛЯЙВ — гол. секр. Української Революційної Демократичної Партії.

Мгр ІВАН БАЗАРКО — през. Світового Конгресу Вільних Українців.

ЛІДІЯ БУРАЧІНСЬКА — гол. Світової Федерації Українських Жіночих Організацій (СФУЖО).

СТЕПАНІЯ БУКШОВАНА — гол. Світового Об'єднання Прихильників Державного Центру УНР в екзилі.

ЯРОСЛАВ ГАЙВАС — секр. Української Національної Ради в Києві.

Мгр ЯРОСЛАВ САВКА — голова Управи Гетьманського Руху.

ОЛЕКСА КАЛІНИК — Спілка Визволення України на чужині.

Д-р ПЕТРО МІРЧУК — гол. Товариства Українських Політв'язнів.

Мгр ЄВГЕН ГАНОВСЬКИЙ — гол. Світової Управи Спілки Української Молоді (СУМ)

Мгр РОМАН ЗВАРИЧ — Центральний Союз Українського Студентства (ЦеСУС).

ЗАВВАЖЕНІ ПОМИЛКИ

Перед читанням книжки просимо справити наступні помилки:

Стор.:	рядок:	надруковано:	має бути:
6	26 згори	домагаючи	допомагаючи
14	3 знизу	нроду,	народу,
20	9 "	не їхали	то їхали
25	18 "	відщукав	відщукав
29	1 "	Кузьницьких	Кузнецових
45	6 "	зупи, і	зупи і
46	2 згори	підгодини	півгодини
47	6 знизу	ВІДІЗД	ВІД'ІЗД
50	10 "	причився	причинився
52	8 згори	п'ятдесяти	п'ятдесяти
54	1 "	топиху	потиху
54	11 "	представниками	представниками
59	9 знизу	БЕЛОРУСІ	БІЛОРУСІ
61	19 "	кухлива	кухлика
63	8 "	не задоволений	незадоволений
67	1 згори	була	було
67	10 знизу	«Алькасар»	«Альказар»
68	5/6 згори	зда -дайтеся	здавайтеся
68	16 знизу	на назустріч	нам назустріч
75	16 "	«Альоказар»	«Альказар»
75	1 "	заавансував	заавансував
78	3 згори	в чого	в чоло
78	5 знизу	«фоксдойтшерами»	«фольксдойтшерами»
79	1 згори	поладнював	поладнував
79	7 "	«фоксдойтшів»	«фольксдойтшів»
79	10 "	між собою	між собою
79	2 знизу	Цей пан, не	Цей пан не
82	12 згори	сотенним	сотенний
83	9 знизу	курення	куреня
86	9 "	бличчя	обличчя
87	12 згори	чаші	наші
90	12 знизу	«Запорозька Січ»	«Запорізька Січ»
93	18 згори	не опадали	не падали
98	замість 1 і 2 рядка	має бути:	деякий час у Кошці, а не на службі в Леріоні, доки не буде нових політичних по-тягнень.
100	10 згори	артелерійські	артилерійські
100	13 знизу	артелерія	артилерія
100	10 "	сутічок	сутічок
110	6 згори	для «збунтованого»	до «збунтованого»